

Josef Holub (1930–1999)

Byl-li Karel Domin nejvýznamnějším botanikem první poloviny 20. stol., pak ho v této čestné pozici vystřídal RNDr. Josef Holub, CSc., v polovině druhé; na jejím konci se s perfekcionismem sobě vlastním a k žalu všech dobrých botaniků odebral na pravdu boží. S Dominem ho pojilo mnoho vlastností – důkladnost, neuvěřitelná pracovitost, ale i ješitnost (oba měli ale být na co ješitní!), šíře záběru napříč celou terénní botanikou; v neposlední řadě pak vztah k Československé (a České) botanické společnosti, jejíž činnost oba ovlivnili jako nikdo další. Ostatně Holub od mládí k Dominovi vzhlížel, což dokazuje to, že jako student spolu s přítelem Jaroslavem Moravcem navštívil doma, v silné nemilosti již penzionovaného Domina, přestože věděl, že s tím bude mít na univerzitě velké nepříjemnosti.

Narodil se v rodině strojního inženýra zbrojovky v Mladé Boleslavi, ale vzhledem k častému překládání svého otce vyrůstal a chodil do škol na několika místech, zejména ve Strakoncích a v Uherském Brodě, kde maturoval (a byl na to pyšný – ačkoli téměř nepěstoval společenský život, na abiturientské srazy na moravské Slovácko jezdil se železnou pravidelností a rád o nich vyprávěl). Snad od toho se odvíjelo, že sám sebe v pozdějších letech označoval jako „bohempolitu“. Nevíme přesně, kdy se rozhodl navždy upsat botanice, ale v Bílých Karpatech měl na něj jistě vliv řídící učitel Stanislav Staněk (viz článek na str. LXXIX). Na PřF UK v Praze ale nastoupil již jako hotový botanik – jeho první publikovanou prací bylo zpracování čeledi liliovitých (*Liliaceae*) v Dostálově Květeně ČSR z r. 1950 – bylo mu 20 let a do konce studia mu zbývaly tři roky! Po absolutoriu botaniky zde několik let pobyl jako asistent a aspirant, ale v r. 1960 zakončil v rodícím se Botanickém ústavu ČSAV, kde setrval až do své smrti.

Málo se ví, že tak učinil vlastně nepřilíh rád; velmi si přál učit a stát se univerzitním profesorem, ale poměry tehdejších let, kdy dění na katedře čím dál více ovlivňoval pozdější jen o málo starší prof. Radvan Hendrych, ho znechutily a donutily odejít. Myslíme, že to byla nesmírná škoda pro několik dalších generací studentů. Pamětníci zažili na přelomu 60. a 70. let na fakultě „generační“ přednášku Květena Československa, kterou proslovil již jako pracovník Akademie věd. Přívlástek generační není nadnesený – trvala 10 semestrů a když končila, nebyl mezi věrnými jediný řádný student. Perfekcionismus Holubův se samozřejmě projevoval i zde: přednášel zásadně v podvečerních hodinách, aby mohl celý den (někdy i předchozí) věnovat přípravě v knihovně. Nebyl rétozem, nezavěšenému by se jeho přednášky mohly zdát monotónní, avšak jejich obsah, šíře záběru, s nímž představoval problém, a stoh

odkazů na další informace a souvislosti, z nich činily mimořádný zážitek (když první z autorů této vzpomínky po letech „vstoupil do této řeky“ a začal s obdobnou přednáškou, prachem zaváté poznámky z Holubovy přednášky byly téměř prvním, po čem sáhl...). Škoda, že to již nikdy nezopakoval; východní normalizační větry vanoucí tou dobou fakultou čím dál silněji, ho z postu pedagoga odvály navždy.

Josef Holub vlastně nikdy nebyl prostým členem botanické společnosti; skutečně „činným“ byl prakticky od svého vstupu – již ve studentských letech, jak sám rád vzpomínal, se stal zapisovatelem hlavního výboru a v něm setrval (bez přestávky) až do svého náhlého odchodu, tedy plných 48 let. Chod Společnosti ovlivňoval od počátku svého působení v oboru, zásadně však jako vědecký tajemník, jímž byl zvolen v r. 1965 po kratším období ve funkci hospodáře – tajemníkem byl až do r. 1986, tedy 21 let. Pod jeho organizačním vedením Společnost zkvétala – byly založeny Zprávy Československé botanické společnosti, inicioval a realizoval myšlenku pracovních konferencí, raketový nástup zaznamenal věhlas floristických kurzů. Konceptně a přesně, až pedantsky, vedl sekretariát; s tajemníkem Adolfem Morávkem a posléze s Kamilou Křísovou vytvořili vzácné ovzduší spokojenosti a pracovního klidu – jistě nikoli idylickou selanku, ale prostředí, kam každý rád zašel a měl pocit, že je vítán. V r. 1986 se Holub vzdal funkce vědeckého tajemníka a byl zvolen místopředsedou ČSBS. Po čtyřech letech byl pověřen a v letech 1991 a 1994 v tajných volbách řádně zvolen předsedou ČSBS.

Co všechno Josef Holub Společnosti dal? Na čelné místo patří tradice pracovních konferencí, kterou založil u příležitosti sjezdu tehdejší ČSBS k jejímu 60. výročí v r. 1972 a trvá téměř bez přerušení dodnes. U více než poloviny konferencí byl do své smrti donátorem tématu i duší přípravného výboru. Jednou z jeho dalších niterných záležitostí byly časopisy Společnosti. Obou se ujal jako vedoucí redaktor s velkou pečlivostí. Perfekcionismus a neuvěřitelné korektorské oko na straně jedné a zejména představa o duchu, který chtěl časopisu vtisknout, na straně druhé – ne vždy se tyto vlastnosti spojují v jedné osobě, u Holuba však ano. Zprávy ČSBS vedl (zpočátku vlastně skrytě) v letech 1982–90, časopis *Preslia* od r. 1990 až do smrti.

Je hořkou ironií, že on – bezesporu nejlepší český taxonom – se tak málo podílel na zásadním díle Květena ČR, které se rozsahem jistě nebude dlouho, pokud vůbec někdy, opakovat. Pravda se říká těžko, ale jsme přesvědčeni, že hlavním faktorem byly složité osobní vztahy (na nichž měl jistě i svůj díl) nadřazené zdravému rozumu. Květena se počala rodit ve chvíli, kdy Holubovo postavení v Botanickém ústavu

bylo obskurní (vzdal se, poněkud unáhle, ale s holubovskou zarputilostí, vedení oddělení) a nepochybně mnozí se jeho odborné velikosti (i osobnostní složitosti) zalekli. Laskavý čtenář nechť si připomene zmíněný medailon Karla Domina pro další paralelu; jen s tím rozdílem, že byla doba 70. let a nikoli poválečný zmatek – nevyhazovalo se, pouze „odsouvalo“.

Tak se vlastně Holub na prvních dílech vůbec nepodílel, přestože byl evropským odborníkem na kapradorosty (i další skupiny); dodnes nejsou tou nejlepší vizitkou Květeny. Hořkost této ironie umocňuje fakt, že dávno před vznikem projektu Květeny zpracoval tyto skupiny např. pro prestižní díla *Flora Europaea* nebo *Flora of Turkey*. Do vlaku „naskočil“ nebo spíše byl vtáhnut, až když došlo na ostružiníkové apomikty a nepoznatelné hlohy, s nimiž si opravdu nikdo nevěděl rady. Těžko se zbavit přesvědčení, že kdyby byl prací na Květeně pověřen od počátku, zpracoval by kapradorosty i další skupiny stejně perfektně jako ostružiníky, hlohy nebo později části štětkovitých a kozlíkovitých (i když asi bez budovatelské písne na rtech). Místo toho se soustředil na svou „souběžnou“ práci – přípravu Klíče ke květeně. Věčná škoda, že ji nezúročil, byť po sobě zanechal k tomuto tématu neuvěřitelné množství excerpce, sebrané literatury apod. Při své obrovské šíři záběru měl jednu slabinu: neuměl dost dobře hierarchizovat a oddělovat podstatné věci od nepodstatných. Poté, co se stal středoevropským odborníkem na ostružiníky a věnoval jim většinu své pozornosti (a nutno říci, že vychoval velmi kvalitní žáky), intenzita práce na přípravě Klíče klesla a přes zisk grantů v 90. letech nikdo v okamžiku Holubova náhlého odchodu vlastně stav Klíče neznal – přesto na přelomu století ho pak autorský kolektiv vlastně napsal sám za rekordní dobu necelých dvou let a jednomyslně věnoval Holubovu odkazu.

Co všechno dalšího učinil J. Holub pro českou botaniku? Stál u zrodu řady projektů, bez nichž si dnes „zlatý fond oboru“ neumíme představit. Patřil ke generaci zakladatelů Botanického ústavu, byl u vzniku časopisu *Folia Geobotanica* (a zásadním způsobem ho pomáhal po 30 let formovat členstvím v redakční radě a publikační činností). Stimuloval vytvoření prvního seznamu ohrožených druhů, podílel se podstatnou měrou na přípravě Červené knihy, vyšlé ještě za jeho života. Jako předseda dal botanické společnosti do vínku zásadní podíl na vytvoření Červeného seznamu cévnatých rostlin, který se dodnes ve spolupráci mnoha floristů a orgánů ochrany přírody koriguje a doplňuje.

Zakončeme ještě jednou paralelou Holuba s Dominem: oba měli fenomenální paměť, která jim umožňovala třídit a zpracovávat poznatky do mnoha stovek publikací, z nichž stále čerpáme, oba nedokončili svá stěžejní díla, přestože k nim shromáždili obrovské množství podkladů (Dominův materiál ke Květeně ČSR, Holubův Klíč), k oběma se osud ve chvílích společenských disturbancí obrátil zády. K Holubovi méně, zato mu nenaplnil sen univerzitní profesury. Na osobnost tohoto typu bude možná naše botanika čekat velmi dlouho.